

— Людина, що любить мистецтво заради мистецтва, — мовив Шерлок Холмс, кидаючи вбік сторінку "Дейлі Телеграф" з оголошеннями, — найбільше задоволення часто черпає з найменш визначних і яскравих його проявів. Я радий відзначити, Ватсоне, що ви добре засвоїли цю істину і в своїх записах про наші скромні пригоди, які з вашої ласки увічнено, — і, мушу зізнатися, часом дещо прикрашено, — приділяєте увагу не так гучним та незвичайним справам, у яких я брав участь, як випадкам, що самі по собі є дрібними, але відкривають простір для роздумів і логічних висновків, що особливо мене цікавить.

— І все ж таки, — мовив я, усміхнувшись, — я не наважився б стверджувати, що в моїх нотатках нема й сліду прагнення до чогось незвичайного.

— Можливо, ви й помиляєтеся, — провадив він, підхопивши щипцями жаринку і розпаливши нею довгу люльку з вишневого дерева, що замінювала йому глиняну тоді, коли він ладен був радше сперечатися, ніж міркувати, — можливо, ви й помиляєтеся, намагаючись прикрасити й пожвавити свої записи замість того, щоб обмежитися сухим викладом причин та наслідків, які можуть викликати лише зацікавлення тією чи іншою справою.

— Мені здається, що в своїх нотатках я віддаю вам належне, — дещо холодно заперечив я, бо мене дратувала самозакоханість, що, як я не раз спостерігав, була прикметною рисою вдачі мого друга.

— Ні, це не самозакоханість і не марнославство, — мовив він, відповідаючи, за звичкою, радше на мої думки, аніж на слова. — Якщо я прошу вас віддати належне моєму мистецтву, то це зовсім не стосується мене особисто, воно поза мною. Злочин — річ буденна. Логіка — річ рідкісна. Саме на логіці, а не на злочині вам слід би зосередитись. А у вас курс лекцій перетворився на збірку цікавих оповідок.

Був холодний ранок початку весни, і ми сиділи після сніданку біля запаленого каміна в нашій давній кімнаті на Бейкер-стрит. Густий туман оповив ряди похмурих будинків, і лише вікна навпроти тьманими, неясними плямами світилися в жовтавій імлі. У нас горіло світло, і його відблиски вигравали на білій скатертині, на порцеляні й металевому посуді, бо стіл ще не прибрали. Шерлок Холмс мовчки просидів цілий ранок, пильно переглядаючи сторінки газет з оголошеннями, аж поки, відмовившись, напевно, від своїх пошуків і перебуваючи в не дуже доброму гуморі, заходився читати мені повчання з приводу моїх літературних вправ.

— Водночас, — зауважив він після мовчанки, попихкуючи своєю довгою люлькою й замріяно втупившись поглядом у вогонь, — вас навряд чи можна звинуватити в прагненні до чогось незвичайного, бо більшість із тих випадків, до яких ви так люб'язно виявили цікавість, не містять у собі ані крихти злочину ні з погляду закону, ні взагалі. Невеличка пригода з королем Богемії, коли я спробував допомогти йому, дивний випадок із міс Мері Сазерленд, загадка людини з розсіченою губою й пригода з шляхетним холостяком — усі ці справи не можуть привернути увагу правосуддя. Боюсь, однак, що ви, уникаючи незвичайного, опинилися в полоні буденного.

— Може, врешті-решт так і сталося, — відповів я, — але методи, про які я розповідаю, своєрідні й цікаві.

— Любий мій друже, що публіці — численній, але позбавленій спостережливості, яка навряд чи здатна впізнати по зубах ткача чи по великому пальцю лівої руки — друкаря, — до найтонших відтінків аналізу та мистецтва висновків? І все ж, навіть якщо ви станете буденнішим, я не можу винуватити вас, бо дні великих справ минули. Люди, чи в крайньому разі злочинці, втратили свою сміливість і самотність. А щодо моєї скромної практики, то я, схоже, перетворився на агента з розшуку загублених олівців та наставника для юних леді з пансіонів. Гадаю, нарешті я розібрався, до чого придатний. Лист, який я одержав

сьогоднішнього ранку, означає, що мені пора міняти роботу. Ось прочитайте-но! — І він простяг мені пожмаканий лист.

Лист було відіслано з Монтегю-Плейс напередодні ввечері. В ньому писалося:

"Дорогий містере Холмсе!

Я дуже хочу порадитися з приводу пропозиції найнятися гувернанткою. Якщо дозволите, я зайду до вас завтра о пів на одинадцятку.

Щиро ваша

Вайолет Гантер".

— Ви знаєте цю молоду леді? — спитав я.

— Ні.

— Зараз пів на одинадцятку.

— Так, а це, безперечно, вона дзвонить.

— Це може виявитись цікавішим, ніж ви думаєте. Згадайте-но історію з блакитним карбункулом, що здалася вам спочатку звичайнісіньким непорозумінням, а потім перетворилася на серйозний розслід. Так може статися й цього разу.

— Що ж, будемо сподіватися. Але сумніви наші розвіються дуже швидко, бо, якщо не помиляюся, ось і вона, ця особа.

Не встиг він доказати, як двері відчинились і до кімнати увійшла молода жінка. Вона була просто, але охайно вбрана, мала жваве, розумне, веснянкувате, мов яєчко сивки, обличчя, а енергійність її рухів свідчила про те, що цій жінці самій доводиться торувати собі дорогу в житті.

— Пробачте, що я потурбувала вас, — мовила вона, коли мій друг підвівся їй назустріч, — але зі мною сталася така незвичайна пригода, що я вирішила попросити у вас поради. У мене немає ні батьків, ні родичів, до яких я могла б звернутися.

— Будь ласка, сідайте, міс Гантер. Буду радий прислужитися вам, чим лише зможу.

Я побачив, що Холмса приємно вразили поведінка й мова нової клієнтки. Він пильно оглянув її з ніг до голови, а потім, заплющивши очі й склавши до купи кінчики пальців, приготувався вислухати її розповідь.

— П'ять років, — почала вона, — я була гувернанткою в родині полковника Спенса Манро, але два місяці тому полковника перевели в Канаду, до Галіфакса, і він забрав з собою дітей, отож я залишилася без роботи. Я подавала оголошення, сама ходила за оголошеннями, але все надаремно. Врешті ті невеликі гроші, що мені вдалося зібрати, скінчились, і я просто гадки не мала, що мені робити.

У Вест-Енді є відоме агентство з наймання гувернанток, під назвою "Вестевей", отож я взяла собі за звичай щотижня туди навідуватись. Вестевей — це прізвище власника того агентства, але насправді там усім керує міс Стопер. Вона сидить у своєму маленькому кабінеті, й жінки, які шукають місця, чекають у приймальні; їх по черзі викликають, і вона, заглядаючи в свої книги, пропонує їм ті чи інші вакансії.

Коли я завітала туди минулого тижня, мене теж, як і всіх, запросили до кабінету, але цього разу міс Стопер була там не сама. Біля неї сидів

товстелезний чоловік з усміхненим обличчям і великим підборіддям, що важкими зморшками спадало йому на груди, й крізь окуляри уважно розглядав кожну жінку. Тільки-но я увійшла, як він скочив зі стільця й швидко обернувся до міс Стопер.

"Підходить, — мовив він. — Кращого й сподіватися годі. Чудово! Чудово!"

Він, здавалося, був у захваті й задоволено потирив руки. На нього любо було дивитися, таким люб'язним він здавався.

"Шукаєте місце, міс?" — спитав він.

"Так, сер".

"Гувернантки?"

"Так, сер".

"А яку платню ви хочете?"

"У полковника Спенса Манро, де я до цього служила, я одержувала чотири фунти на місяць".

"Отакої! Та це ж просто визиск! — вигукнув він, схвильовано вимахуючи своїми кулачиськами в повітрі. — Хіба можна пропонувати такі жалюгідні гроші жінці такої краси й з такими здібностями?!"

"Мої здібності, сер, можуть виявитись меншими, ніж ви сподіваєтесь, — сказала я. — Трохи французька мова, трохи німецька, музика й малювання..."

"Отож, отож! — вигукнув він. — Тут нічого довго розбалакувати. Скажіть головне: чи володієте ви манерами справжньої леді, чи ні? Якщо ні, то ви нам не підходите, бо йдеться про виховання дитини, яка колись може відіграти визначну роль в історії нашої країни. Якщо так, то хіба може джентльмен запропонувати вам платню, виражену менш ніж тризначною цифрою? У мене, мадам, ви діставатимете напочатку сто фунтів на рік".

Можете зі мною погодитися, містере Холмсе, що така пропозиція видалася мені просто-таки неймовірною, адже я залилася зовсім без грошей. Проте джентльмен, побачивши на моєму обличчі недовіру, взяв гаманець і дістав півсотенну банкноту.

"Це теж моя звичка, — мовив він, якнайприємніше всміхаючись, від чого очі його перетворилися на дві блискучі щілинки серед білих зморщок обличчя, — давати молодим леді половину платні наперед, щоб їм вистачило на дорогу й на нові убори".

Мені здалося, що я ще ніколи не зустрічала такої милої, чуйної людини. Я вже мала деякі борги, аванс був дуже до речі, але все-таки в цій умові було щось дивне, тож перш ніж погодитися, я вирішила довідатись про все.

"Дозвольте спитати, де ви мешкаєте, сер?" — запитала я.

"У Гемпширі. Чарівне місце на селі. "Мідяні буки", за п'ять миль од Вінчестера. Чудовий край, моя люба леді, й чудова старовинна садиба".

"А мої обов'язки, сер? Я хотіла б почути про них".

"Одна дитина, чарівний маленький бешкетник шести років. О, якби ви бачили, як він б'є пантофлею тарганів! Лясь! Лясь! Лясь! І оком не зморгнеш, як трьох уже нема!" Він зареготав, відкинувшись на спинку крісла, і очі його знов перетворилися на щілинки.

Я була трохи вражена такими дитячими забавами, але батько сміявся, і я вирішила, що він жартує.

"Отже, мої обов'язки — доглядати одну дитину?" — спитала я,

"Ні, ні, не тільки доглядати, люба моя леді! — вигукнув він. — Вам доведеться також, — я певен, що ви погодитеся, — виконувати деякі дрібні доручення моєї дружини, — звичайно, якщо вони не зачіпатимуть вашої гідності. Нічого незвичного, еге ж?"

"Рада буду стати вам у пригоді".

"Авжеж. Ось, наприклад, сукня. Ми — народ дивакуватий, але добросердний. Якщо ми попросимо вас надягти сукню, яку вам дамо, ви не будете проти нашої маленької примхи, правда ж?"

"Не буду", — відповіла я, вкрай дивуючись почутому.

"Або сісти там, де ми захочемо? Це вас не ображатиме?"

"Ні".

"Або коротко підстригти волосся перед приїздом до нас?"

Я ледве повірила своїм вухам. Як ви бачите, містере Холмсе, в мене густе волосся особливого каштанового кольору. Таке волосся вважається дуже гарним. Тому я не збиралася так просто жертвувати ним.

"Боюся, що це неможливо", — відповіла я.

Він жадібно дивився на мене своїми очицями, і я помітила, як спохмурніло його обличчя.

"Але це неодмінна умова, — сказав він. — Це невеличка примха моєї дружини, а жіночим примхам, як ви знаєте, мадам, — жіночим примхам треба потурати. То ви не підстрижете своє волосся?"

"Ні, сер, я справді не можу", — рішуче відповіла я.

"Що ж, тоді справу вирішено. Шкода, бо в усіх інших відношеннях ви мені цілком підходите. Коли так, міс Стопер, то мені краще буде познайомитись з іншими молодими леді".

Управителька увесь цей час сиділа, переглядаючи свої папери й не промовивши жодного слова, але тепер зиркнула на мене так роздратовано, що я зрозуміла: через мою відмову вона втратила чималу комісійну винагороду.

"Ви хочете залишитися в наших реєстрах?" — запитала вона.

"Якщо можна, міс Стопер".

"Мені це видається даремним, бо ви відмовилися від однієї з найкращих пропозицій, — різко мовила вона. — Не будемо ж ми зі шкури пнутися, щоб підібрати для вас таке вигідне місце. На все добре, міс Гантер". Вона взяла дзвоник, і хлопчик-лакей вивів мене до вітальні.

Коли я повернулася додому, містере Холмсе, й побачила порожній буфет та два-три несплачені рахунки на столі, — я запитала себе, чи не вчинила нерозважно. Що з того, врешті, що ці люди мають якісь дивацтва й вимагають коритися їхнім найнесподіванішим примхам, — адже вони за це платитимуть. Чи багато є в Англії гувернанток, що отримують сто фунтів на рік? До того ж яка користь мені з мого волосся? Багатьом навіть личить коротка зачіска, то, може, й мені личитиме? Наступного дня я вже схильна була думати, що зробила помилку, а ще за день була в цьому просто-таки впевнена. Я вже збиралася приборкати свою гордість, знову піти до агентства й спитати, чи вільне ще оте місце,

— як раптом одержала листа від цього самого джентльмена. Ось він, я вам його прочитаю.

"Мідяні буки", поблизу Вінчестера.

Дорога міс Гантер!

Міс Стопер люб'язно погодилася дати мені вашу адресу, тож я пишу, щоб довідатися, чи не змінили ви свого рішення. Моя дружина дуже хоче, щоб ви приїхали до нас, — ви їй дуже сподобалися, коли я про все розповів їй. Ми платитимемо вам по тридцять фунтів за три місяці, тобто сто двадцять фунтів на рік, щоб відшкодувати ті маленькі незручності, яких можуть завдати вам наші дивацтва. Вони не такі вже й суворі, врешті-решт. Моя дружина полюбляє синій колір, і їй хотілося б, щоб ви вдягали щоранку синю сукню. Вам не треба витрачати на неї гроші, бо в нас є сукня моєї любої доньки Аліси, що нині мешкає в Філадельфії; гадаю, вона буде вам саме якраз. Щодо прохання сісти там чи тут або виконати якесь інше доручення, воно теж не завдасть прикрощів. Що ж до вашого волосся, то мені справді шкода його, бо навіть під час нашої недовгої розмови я помітив, яке воно гарне; і все ж я змушений наполягати на цій умові, й сподіваюся, що додаткова платня буде винагородою за цю жертву. Ваші обов'язки стосовно дитини — якнайлегші. Приїздіть, будь ласка, — я зустріну вас двоколькою у Вінчестері. Повідомте, яким потягом ви прибудете.

Щиро ваш

Джефро Рукасл".

Отакий лист я одержала, містере Холмсе, й твердо вирішила погодитися. Але перш ніж зважитися остаточно, я хотіла б почути вашу думку.

— Що ж, міс Гантер, коли ви наважились, то справу скінчено, — усміхнувся Холмс.

— А ви порадили б відмовитися?

— Правду кажучи, робота ця не та, яку я побажав би для своєї сестри.

— Тоді що це все означає, містере Холмсе?

— Не знаю. Не можу сказати. Можливо, ви маєте якусь власну думку?

— Ну, мені здається, що тут може бути лише одне. Як на мене, містер Рукасл — дуже лагідний і добросердний чоловік. А його дружина, напевно, трохи навіжена; він приховує її хворобу, щоб її не забрали до божевільні, і потурає її примхам, щоб з нею не стався напад.

— Що ж, цілком можливо; на сьогодні це найімовірніше. І все-таки ця робота зовсім не для молодії леді.

— Але гроші, містере Холмсе, гроші!

— Так, звичайно, платня добра — навіть занадто добра. Оце мене й турбує. Навіщо їм платити сто двадцять фунтів на рік, коли легко можна знайти людину за сорок? Тут, очевидно, є якась вагома причина.

— От я й подумала, що коли розповім вам про всі обставини справи, то ви дозволите мені, якщо треба, звернутися до вас по допомогу. Я почуватиму себе набагато спокійніше, коли знатиму, що ви мене захистите.

— О, ви можете цілком на мене покладатися. Ладен вас запевнити, що ваша маленька проблема може виявитись найцікавішою за останні

місяці. У деяких її деталях справді є щось нове. Якщо у вас з'являться якісь підозри, або ви відчуєте небезпеку...

— Небезпеку? Яку небезпеку?

Холмс понуро хитнув головою.

— Якби небезпеку можна було передбачити, її не треба було б боятися, — мовив він. — Проте будь-що, вдень чи вночі, надсилайте телеграму і я приїду вам на допомогу.

— Тоді все гаразд. — Стурбованість зникла з обличчя міс Гантер, і вона бадьоро підвелась із стільця. — Тепер я спокійно поїду до Гемпшира. Сьогодні ж напишу містерові Рукаслу, підстрижу ввечері своє нещасне волосся і вранці вирушу до Вінчестера.

Скупо подякувавши Холмсові, вона попрощалася з нами обома й хутко пішла.

— Урешті-решт, — сказав я, коли ми почули її швидкі, тверді кроки на сходах, — вона, здається, з тих дівчат, які вміють постояти за себе.

— Вона муситиме це зробити, — похмуро мовив Холмс. — Не помилюся, коли скажу, що через кілька днів ми дістанемо від неї звістку.

Передбачення мого друга невдовзі збулося. Минуло два тижні, впродовж яких я часто звертався думками до неї, дивуючись, у які нетрі людських стосунків може потрапити ця самотня жінка. Висока платня, дивні умови, легкі обов'язки — у всьому цьому було щось неприродне, хоча вирішити, чи це примха, чи якийсь задум, чи добродійник отой чоловік, чи негідник, — було понад мої сили. Що ж до Холмса, то я не раз бачив, як він сидить по півгодини, насупивши брови й неухважно дивлячись удалечінь, проте коли я починав розпитувати його, він лише махав руками.

— Нічого не знаю, нічого! — роздратовано кричав він. — Як я можу ліпити цеглу, коли немає глини?

А потім бурчав, що якби він мав сестру, то нізащо не порадив би їй такого місця.

Телеграма, яку ми дістали, прийшла ввечері, коли я вже збирався лягати спати, а Холмс узявся за свої хімічні досліді, за якими часто проводив цілі ночі: коли я вийшов з кімнати, він якраз нахилився над ретортою і пробірками. За цим заняттям я застав його вранці, коли зійшов униз до сніданку. Він розпечатав жовтий конверт, пробіг очима телеграму й передав її мені.

— Подивіться-но розклад потягів, — сказав він, повертаючись до своїх пробірок.

Телеграма була коротка й наполеглива:

"Прошу бути в готелі "Чорний лебідь" у Вінчестері завтра опівдні. Приїжджайте! Я зовсім спантеличена. Гантер".

— Поїдете зі мною? — спитав Холмс, позирнувши на мене.

— Залюбки.

— Тоді зазирніть у розклад.

— Є потяг о пів на десяту, — відповів я, переглянувши "Довідник Бредшоу"[92]. — Він прибуває до Вінчестера о пів на дванадцятую.

— Чудово. Тоді я облишу свої досліді з ацетоном, бо завтра вранці нам знадобляться свіжі сили.

* * *

Об одинадцятій годині наступного дня ми вже були в дорозі до стародавньої англійської столиці. Холмс усю дорогу просидів, занурившись з головою в читання ранкових газет; але після того, як ми перетнули межу Гемпширу, він одкинув їх геть і почав дивитись у вікно. Був пречудовий весняний день; ясно-блакитне небо лише деінде викривали маленькі кучеряві білі хмарки, що пливли з заходу на схід. Сонце яскраво світило, і в повітрі панували веселощі, які додавали нам бадьорого настрою. Уздовж усього шляху, аж до Олдершотських пагорбів, з-поміж світло-зеленого молодого листя проглядали червоні й сірі дахи ферм.

— Хіба на це не любо глянути?! — вигукнув я з захватом людини, що тільки-но вирвалася з туману Бейкер-стрит.

Але Холмс понуро хитнув головою.

— Знаєте, Ватсоне, — сказав він, — біда такого мислення, як у мене, полягає в тому, що я сприймаю навколишні речі суто по-своєму. Ви дивитесь на ці розкидані вздовж дороги будиночки й милуєтесь їхньою красою. А я дивлюся на них і думаю лише про те, які вони самотні і як безкарно тут можна скоїти злочин.

— Боже милый! — вигукнув я. — Як можна пов'язувати ці милі старі будиночки із злочином!

— Вони завжди навіюють мені страх. Я певен, Ватсоне, — і певен з власного досвіду, — що в найглибших і найогидніших лондонських завулках не коїться стільки страхітливих гріхів, як в оцих усміхнених, гарних селах.

— Ви лякаєте мене!

— Але ж причина зрозуміла. Те, чого не здатен здійснити закон, у містах чинить громадська думка. В найжалюгіднішому завулку плач скривдженої дитини чи галас під час п'яної бійки завжди збудить співчуття або гнів сусідів, та й правосуддя неподалік, отож єдине слово скарги запустить його машину. А тепер погляньте на ці самотні будиночки — кожен стоїть на своєму ґрунті, населений бідним, неосвіченим людом, що мало знається на законах. Уявіть собі, яка пекельна жорстокість таємно буяє тут щороку. Якби ця леді, що шукала нашої допомоги, оселилася у Вінчестері, я б не боявся за неї. Але за п'ять хвилин їзди від міста на неї чатує небезпека. І все-таки зрозуміло, що небезпека ця загрожує не їй.

— Так. Якщо вона може приїхати до Вінчестера, щоб зустрітися з нами, то може й зовсім виїхати.

— Авжеж. Вона вільна їхати куди завгодно.

— То що ж тоді? Чи можете ви щось пояснити?

— Я придумав сім різних пояснень, і кожне опирається на відомі нам подробиці. Але яке з них правдиве, покажуть свіжі відомості, що, безперечно, вже чекають на нас. Ось і баня собору; скоро ми дізнаємося, що хоче сказати нам міс Гантер.

"Чорний лебідь" виявився показним готелем на Гай-стрит, біля самісінького вокзалу; там ми й знайшли молоду леді, що виглядала нас. Вона сиділа у вітальні, де на столі на нас чекав сніданок.

— Я така рада, що ви приїхали, — серйозно мовила вона. — Дуже дякую вам обом, але я справді не знаю, що робити. Мені вкрай потрібна ваша порада.

— Розкажіть нам, будь ласка, що з вами сталося.

— Зараз розкажу, але я мушу поспішати, бо обіцяла містерові Рукаслу бути вдома о третій. Він дозволив мені поїхати цього ранку до міста, хоч і не знає, звичайно, навіщо.

— Розповідайте все, як було. — Холмс простяг свої довгі, худі ноги до вогню й приготувався слухати.

— Насамперед можу сказати, що містер і місіс Рукасл зустріли мене якнайпривітніше. Заради справедливості про це треба згадати. Але зрозуміти їх я не можу, і це не дає мені спокою.

— Чого саме ви не можете зрозуміти?

— Причини їхньої поведінки. Проте розповідатиму краще все, як було. Коли я приїхала, містер Рукасл зустрів мене й привіз у двоколці до "Мідяних буків". Садиба, як він і казав, стоїть у найкращому місці, але з себе зовсім непоказна: це велика квадратна кам'яниця, вибілена вапном, уся в плямах і патьоках від дощу та вологи. З трьох боків її оточує ліс, а спереду — лука, що спускається до шляху на Саутгемптон; шлях повертає десь за сто ярдів від ґанку. Земля перед будинком належить господареві, а ліси довкола — частина володінь лорда Саутертон. Просто перед дверима росте кілька мідяних буків, які й дали садибі ім'я.

Наймач мій, люб'язний, як і завжди, привіз мене до садиби й того самого вечора познайомив із дружиною та сином. Наш із вами здогад, містере Холмсе, що про нього ми говорили у вас на Бейкер-стрит, не справдився. Місіс Рукасл — аж ніяк не божевільна. Це мовчазна, блідолиця жінка, набагато молодша за свого чоловіка: їй, здається мені, ледве тридцять, тоді як йому — не менше ніж сорок п'ять. З їхніх розмов я довідалася, що одружені вони десь років із сім, що він залишивсь удівцем і має від першої дружини єдину дочку — ту саму, що в Філадельфії. Містер Рукасл нишком розповів мені, що вона виїхала через якусь незрозумілу неприязнь до мачухи. Оскільки дочці не менше ніж

двадцять років, то я цілком уявляю собі, як незручно вона почувалася поряд із батьковою молододо дружиною.

Місіс Рукасл видалася мені такою ж невиразною внутрішньо, як і зовні. Вона не справила на мене ніякого враження. Це було порожнє місце. Легко було помітити її пристрасну відданість чоловікові й малій дитині. Її світло-сірі очі щохвилини блукали від дитини до чоловіка, помічали кожне їхнє бажання і якомога швидше випереджали його. Чоловік теж був з нею ласкавий, за своєю люб'язно-простакуватою звичкою, тож загалом вони здалися мені щасливим подружжям. Але ця жінка має якусь невітшну таємницю. Вона часто глибоко замислюється, обличчя її стає невимовно смутним. Не раз я бачила її заплаканою. Часом мені здається, що то через дитину, бо мені ніколи не доводилося бачити такого зіпсованого, жорстокого малого створіння. Для свого віку хлопчик дуже малий, проте голову має зavelику. Він то вибухає дикою люттю, то сидить, нудьгуючи. Завдавати болю будь-якій слабкішій істоті — єдина його розвага, і він виявляє неабиякі здібності під час лову мишей, пташок та комах. Але про нього я не говоритиму, містере Холмсе, бо він не має жодного стосунку до моєї історії.

— Я хотів би знати всі подробиці, — зауважив мій друг, — чи стосуються вони, на вашу думку, справи, чи ні.

— Спробую не проминути нічого важливого. Єдине, що прикро вразило мене в перший день у цьому домі, — вигляд і поведінка слуг. Їх лише двоє — чоловік та жінка. Толлер, — так звать служника, — грубий, неотесаний чолов'яга з сивим волоссям та бакенбардами, від нього завжди тхне вином. Двічі я бачила його гірко п'яним, але містер Рукасл, мабуть, не звертає на це уваги. Його дружина — висока дужа жінка з сердитим обличчям, така ж мовчазна, як і місіс Рукасл, але ще непривітніша. Це дуже неприємна пара, але я, на щастя, проводжу більшу частину дня в дитячій кімнаті та в себе, — зовсім поряд, в одному кутку будинку.

Два дні після мого приїзду до "Мідяних буків" усе було спокійно. Третього дня, одразу після сніданку, місіс Рукасл зійшла вниз і щось прошепотіла чоловікові.

"О, так, — сказав він, обернувшись до мене, — ми дуже вдячні вам, міс Гантер, що ви заради наших примх навіть підстригли своє волосся. Можу вас запевнити, що це анітрохи не зіпсувало вашої вроди. А тепер подивімось, як вам личитиме синя сукня. Ви знайдете її в себе на ліжку, й ми будемо дуже раді, якщо ви зробите ласку надягти її".

Сукня, яку я знайшла в своїй кімнаті, мала синій колір особливого відтінку. Вона була пошита з чистої вовняної тканини, але вже ношена, — це було помітно одразу. Мені вона виявилась якраз до міри, немов її шили на мене. Поглянувши на сукню, містер і місіс Рукасл обоє зачудувалися, але мені в їхньому захваті почулося щось нещире. Вони чекали на мене у вітальні — великій кімнаті, що розташована вздовж усього фасаду будинку, з трьома високими, аж до підлоги, вікнами. Біля середнього вікна, спинкою до нього, стояв стілець. Мене попросили сісти, й містер Рукасл, походжаючи кімнатою, почав розповідати найсмішніші бувальщини. Ви уявити собі не можете, як кумедно він розповідав їх, тож я реготала аж до знемоги. Місіс Рукасл, напевно, бракує почуття гумору, бо вона, не всміхнувшись жодного разу, сиділа, згорнувши на колінах руки, з сумним, стурбованим виглядом. Десь за годину містер Рукасл несподівано зауважив, що час уже братися до щоденних обов'язків і що я можу перевдягтись і йти до малого Едварда.

Двома днями пізніше, за таких самих обставин, уся ця вистава повторилася. Я знов переодяглася, знов сіла біля вікна і знову щиро реготала з тих смішних бувальщин, величезним запасом яких володів мій господар, — оповідач він був неабиякий. Потім він дав мені якийсь роман у жовтій обкладинці, пересунув мій стілець так, щоб тінь не падала на сторінки, й попросив почитати йому вголос. Я читала хвилин із десять, почавши з середини розділу, а потім він перервав мене на половині речення й звелів піти перевдягтись.

Ви можете легко уявити собі, містере Холмсе, як я була здивована цією химерною виставою. Я помітила, що вони завжди садовили мене обличчям від вікна, тому вирішила будь-що дізнатися, що ж там коїться в мене за спиною. Спочатку це здавалося неможливим, але невдовзі мені сяйнула щаслива думка. Я тоді саме розбила своє люстерько, отож підбрала уламок і сховала в своєму носовичку. Наступного разу, саме в розпалі веселощів, я притулила носовичок до очей і, трохи приноровившись, розгледіла все, що було позаду. Правду кажучи, я була розчарована. Там не було нічого. Принаймні з першого погляду. Але, придивившись, я помітила, що на узбіччі Саутгемптонського шляху стоїть людина — невисокий бородатий чоловік у сірому вбранні — й дивиться в мій бік. То дуже людний шлях. Цей чоловік стояв, спершись на огорожу, що оточувала поле, й пильно дивився на будинок. Я згорнула носовичок і побачила, що місіс Рукасл допитливо поглянула на мене. Вона нічого не сказала, але, напевно, зрозуміла, що я маю дзеркало й бачу, хто стоїть позаду. Вона враз підвелася.

"Джефро, — сказала вона, — там на дорозі якийсь нахаба витріщився на міс Гантер".

"Може, то ваш друг, міс Гантер?" — спитав він.

"Ні, я тут не знаю нікого".

"Боже мій! Оце так нахабство! Оберніться, будь ласка, й махніть йому рукою, щоб він пішов".

"Може, краще просто не зважати?"

"Ні, ні, він щоразу тут стовбичитиме. Оберніться, будь ласка, й махніть".

Я так і зробила, й тієї самої миті місіс Рукасл опустила штору. Це сталося тиждень тому, й відтоді я більше не сиділа біля вікна, не вдягала синьої сукні й не бачила того чоловіка на узбіччі.

— Далі, прошу вас, — мовив Холмс. — Ваша розповідь чимдалі зацікавлює мене.

— Побоююсь, що вона надто вже недоладна. Не знаю, чи є щось спільне між отими різними подіями, про які я розповідаю. Першого ж дня, коли я приїхала до "Мідяних буків", містер Рукасл підвів мене до невеличкої хижки позаду будинку. Тільки-но ми наблизилися до неї, як я почула брязкіт ланцюга й гарчання якоїсь великої тварини.

"Погляньте-но сюди! — мовив містер Рукасл, показавши на щілину між двома дошками. — Хіба це не красень?"

Я зазирнула туди й побачила двоє яскравих очей і неясні обриси якоїсь тварини в темряві.

"Не бійтеся, — мовив господар, сміючись із мого переляку. — То лише Карло, мій мастиф[93]. Я зву його своїм, хоча насправді тільки Толлер може з ним упоратися. Ми годуємо його щодня, але не надто багато, щоб він завжди був насторожі. Щоночі Толлер спускає його з ланцюга, і хай Бог допоможе тому, хто потрапить йому на ікла. Заради всього святого, нізащо не переступайте порогу будинку вночі, бо інакше ви попрощаєтеся з життям".

Засторога ця не була даремна, бо третьої ночі я випадково визирнула з вікна своєї спальні десь близько другої години. Була чудова місячна ніч, і моріжок перед будинком виблискував, наче срібний. Я стояла, заморожена цією тихою красою, аж тут помітила, що в затінку, під мідяними буками, щось рухається. Тільки-но ця істота вийшла на моріжок, як я побачила, що то було. То був собака — здоровенний, мов теля, рудуватої масті, з одвислим підгрудком і чорним писком. Він поволі

перетнув моріжок і зник у затінку з іншого боку. Коли я побачила цього страшного німого сторожа, в серці мені похолело так, як ніколи б не сталося при появі грабіжника.

А ось іще одна дивовижна пригода, про яку я хочу розповісти. Як ви знаєте, я підстригла волосся, заплела його в косу і сховала на дні своєї скрині. Якось увечері, коли дитина вже спала, я заходила оглядати меблі в кімнаті і складати до шухляд свої речі. Там є старий комод: дві верхні його шухляди були відчинені й порожні, а нижня — замкнена. Я поклала свою білизну до верхніх шухляд, але місця не вистачило, тож мене, природно, роздратувало те, що третю шухляду замкнено. Мені спало на думку, що її замкнули просто так, отож я взяла ключі й спробувала відімкнути її. Найперший з ключів підійшов, і я відімкнула шухляду. В ній була лише одна річ, і ви нізащо не здогадаєтеся, що саме. Там була моя коса.

Я взяла її й роздивилася як слід. Саме такий особливий колір, як у мене, таке саме густе волосся. Але потім я зрозуміла, що це неможливо. Як моє волосся могло опинитися в замкненій шухляді? Тремтячими руками я відчинила свою скриню, повикидала з неї речі й побачила на дні свою власну косу. Я поклала обидві коси поруч і можу запевнити вас, що вони були однаковісінькі. Хіба це не дивно? Зовсім спантеличена, я сховала чужу косу до шухляди, але нічого не сказала про це Рукаслам; я відчувала, що вчинила недобре, зазирнувши до шухляди, яку вони замкнули.

Ви, певно, помітили мою спостережливу вдачу, містере Холмсе, отож мені легко було запам'ятати розташування всіх кімнат у будинку. В одному його крилі, здавалося, ніхто не жив. Двері, що вели туди, були навпроти кімнати Толлерів, але завжди стояли замкнені. Одного разу, йдучи нагору східцями, я зустріла містера Рукасла, що виходив звідти з ключами в руці; обличчя його тієї хвилини анітрохи не було схоже на те кругле, веселе лице, яке я знала. Його щоки розчервонілися, чоло від гніву взялося зморшками, а жили на скронях понабрякали. Він замкнув двері й побіг униз, не сказавши мені жодного слова привіту.

Це збудило мою цікавість, отож коли я пішла гуляти з дитиною, то попрямувала туди, звідки добре видно вікна тієї частини будинку. Їх було четверо — троє просто брудні, а четверте ще й затулене віконницями. Там, мабуть, ніхто не жив. Поки я походжала туди-сюди, поглядаючи на них, до мене вийшов містер Рукасл, веселий і бадьорий, як завжди.

"Ой! — мовив він. — Пробачте мені, люба моя леді, що я пробіг повз вас без жодного слова. Я був дуже заклопотаний своїми справами".

Я запевнила його, що анітрохи не образилася. "До речі, — додала я, — у вас нагорі, здається, є вільні кімнати, бо одне вікно навіть затулене віконницями".

Він здивовано поглянув на мене, й схоже було, що моє зауваження роздратувало його.

"Я захоплююся фотографією, — сказав він. — Я там влаштував собі темну кімнату. Але які ви спостережливі, люба моя леді! Хто б міг повірити?" Говорив він начебто жартома, але в очах його не було й сліду жарту. Я бачила там підозру, невдоволення, але не жарт.

Отож, містере Холмсе, тільки-но я зрозуміла, що від мене щось приховують, одразу ж запалала бажанням проникнути туди. Це була не просто цікавість, хоч їй мені теж не бракує. Це було почуття обов'язку — я знала, що коли туди проникну, то добре вчиню. Кажуть, що жінки мають якесь особливе чуття; можливо, саме воно підтримувало мій намір. Будь-що я наполегливо шукала першої-ліпшої нагоди потрапити за таємничі двері.

Нагода ця з'явилася лише вчора. Мушу вам сказати, що, окрім містера Рукасла, до тих покинутих кімнат навіщось заходив Толлер з дружиною, а одного разу я побачила, як він виніс звідти великий чорний полотняний мішок. Останніми днями він багато пив, а минулого вечора був п'яний як чіп, тож коли я зійшла нагору, то побачила в дверях ключ.

Містер і місіс Рукасл сиділи внизу, дитина була з ними, тож я вирішила цим скористатися. Я тихенько крутнула ключем у замку, відчинила двері й прослизнула всередину.

Переді мною був невеликий коридор із голими стінами й підлогою, що в кінці повертав праворуч. Далі поряд ішли троє дверей — перші й треті було відімкнено. Вони вели до порожніх кімнат, запилужених і похмурих; в одній кімнаті було двоє вікон, а в іншій — одне, таке брудне, що вечірнє світло ледве проникало крізь нього. Середні двері було замкнено й підперто широкою поперечкою від залізного ліжка: один її кінець було просунуто до кільця в стіні, а другий — прив'язано міцним мотузом. Ключа в тих дверях не було. До цієї замкненої кімнати мало належати затулене віконницями вікно, проте я помітила світло, що пробивалося з-під дверей, і зрозуміла, що всередині не зовсім темно. Це, мабуть, було світло з горища. Я стояла в тім коридорі, дивилася на страшні двері й дивувалася, що за таємницю за ними сховано, аж раптом почула зсередини кроки й побачила, як на вузьку смужку неясного світла, що проникало з-під дверей, насувається якась тінь. Шалений, безпричинний жах охопив мене, містере Холмсе. Мої напружені нерви врешті не витримали, я обернулася й кинулася геть — так швидко, наче мене ззаду хапала за сукню чиясь страшна рука. Я промчала коридором, вибігла з дверей і опинилася в обіймах містера Рукасла, що чекав на виході.

"Отже, — усміхнено сказав він, — то були ви. Я так і подумав, коли побачив, що двері відчинено".

"Ох, як я перелякалася!" — прожебоніла я.

"Моя люба леді! Моя люба леді! — Ви уявити собі не можете, як ласкаво й заспокійливо він говорив. — Що ж вас так налякало, моя люба леді?"

"Я здуру заблукала до покинутого крила, — відповіла я — Але там так порожньо й темно, що я перелякалась і втекла. О, як там страшно!"

"І все?" — сказав він, пильно зирячи на мене.

"Що ж іще?" — перепитала я.

"Як ви гадаєте, чому я замкнув ці двері?"

"Звідкіля мені знати?"

"Щоб ніхто не пхав туди свого носа. Зрозуміло?" — він і досі якнайлюб'язніше всміхався.

"Будьте певні, якби я знала..."

"Отож тепер знатимете. І якщо ваша нога коли-небудь іще переступить цей поріг... — тут усмішка його за мить вишкірилася гнівом, і він поглянув на мене очима диявола, — то я віддам вас на харч своєму мастифові".

Я була така перелякана, що ледве тямила себе. Напевно, я майнула тоді повз нього до своєї кімнати. Я нічого більше не пам'ятаю доти, аж доки оговталася на своєму ліжку, тремтячи всім тілом. Тоді я подумала про вас, містере Холмсе. Я більше не могла там жити без вашої поради. Мене лякали цей будинок, цей чоловік, ця жінка, ці слуги, навіть ця дитина. Все це мене лякало. Якби я викликала вас сюди, все було б гаразд. Звичайно, я могла б утекти, але цікавість моя здолала страх. Я швидко придумала, що мені робити, й вирішила послати вам телеграму. Я взяла пальто й капелюшок, пішла на пошту — це за півмилі від будинку — і, відчувши деяке полегшення, повернулася. Біля самих дверей мені спало на думку, чи не спустили вони собаку, але я згадала, що Толлер цього вечора допився до нестями, а без нього ніхто не може впоратися з тією дикою тварюкою, тим паче спустити її з ланцюга. Я щасливо прослизнула додому й півночі не спала, радіючи, що побачу вас. Цього ранку я легко одержала дозвіл поїхати до Вінчестера, але до третьої години мушу бути вдома, бо містер і місіс Рукасл їдуть кудись у гості й

пробудуть там цілий вечір, тож я повинна буду доглядати дитину. Тепер я розповіла вам про всі свої пригоди, містере Холмсе, й була б дуже рада, якби ви пояснили мені, що це все означає і насамперед — що мені слід робити.

Ми з Холмсом затамувавши подих слухали цю дивовижну історію. Потім мій друг підвівся і, засунувши руки в кишені, став походжати по кімнаті; обличчя його посерйознішало.

— Толлер і досі п'яний? — спитав він.

— Так. Я чула, як його жінка казала місіс Рукасл, що нічого не може вдіяти з ним.

— Чудово. Рукаслів не буде вдома цілий вечір?

— Так.

— Чи є там льох із добрим міцним замком?

— Так, льох для вина.

— Мені здається, що досі ви поводитись як дуже смілива і розумна дівчина, міс Гантер. Чи здатні ви зробити ще один сміливий крок? Я не просив би вас про таке, якби не знав, що ви — надзвичайна людина.

— Спробую. Що саме?

— Ми з моїм другом будемо в "Мідяних буках" о сьомій годині. Рукаслів тоді не буде вдома, а Толлер, сподіваюся, ще не прочумається. Зостається лише місіс Толлер, що може здійснити тривогу. Вам треба послати її під якимось приводом до льоху, і якщо ви замкнете її там, це значно полегшить справу.

— Я зроблю це.

— Чудово! Тоді ми краще розберемося в цій загадці. Звичайно, вона має лише одне вірогідне пояснення. Вас запросили туди на роль якоїсь молодшої особи, — справжню цю особу вони ув'язнили в тій кімнаті. Тут немає жодного сумніву. Хто ж ця ув'язнена особа? Безперечно, донька господаря, міс Аліса Рукасл, яка, коли я добре пам'ятаю, нібито виїхала до Америки. Вас обрали, поза сумнівом, через те, що ви схожі на неї зростом, поставою і кольором волосся. Під час хвороби їй, напевно, підстригли волосся, тож довелося пожертвувати й вашим. Випадково ви знайшли її косу. Чоловік на узбіччі — то, звичайно, її друг або наречений, а оскільки ви схожі на неї і вдягли її сукню, то він почув ваш сміх, побачив, як ви махнули йому рукою, щоб він ішов, і вирішив, що міс Рукасл щаслива і більше не потребує його уваги. Собаку спускали задля того, щоб завадити його спробам зустрітися з нею. Все це зрозуміло. Найсерйозніша річ у цій справі — дитина.

— До чого тут, у біса, дитина?! — вигукнув я.

— Любий мій Ватсоне, ви лікар і повинні знати, що вчинки дитини можна пояснити вдачею її батьків. Так само й навпаки. Я часто визначав вдачу батьків, вивчаючи норів їхніх дітей. Ця дитина — надзвичайно жорстока, вона насолоджується своєю жорстокістю; чи від свого усміхненого батька, чи від матері успадкувала вона її, це однаково небезпечно для бідолашної дівчини, що під їхньою владою.

— Я певна, що ви маєте рацію, містере Холмсе! — вигукнула наша клієнтка. — Я пригадую тисячі дрібниць, які свідчать про те, що ви маєте рацію. О, не будемо марнувати жодної хвилини, допоможемо цій бідолашці!

— Слід бути обережними, бо ми зіткнулися з дуже хитрою людиною. До сьомої години нічого не зможемо вдіяти. А потім будемо у вас і швидко розгадаємо цю таємницю.

Ми дотримали слова — рівно о сьомій з'явилися до "Мідяних буків", залишивши двоколку біля придорожньої пивнички. Якби навіть усміхнена міс Гантер не виглядала нас на порозі, ми все одно впізнали б садибу, уздрівши дерева з темним листям, яке блищало, мов начищена мідь, у світлі надвечірнього сонця.

— Вдалося? — спитав Холмс.

Звідкілясь ізнизу долинув гучний стукіт.

— Це місис Толлер у льосі, — пояснила міс Гантер. — А чоловік її хропе в кухні на килимку. Ось його ключі, такі самі, як у містера Рукасла.

— Ви просто розумниця! — захоплено вигукнув Холмс. — А тепер ведіть нас, і ми скоро покінчимо з цією чорною справою.

Ми зійшли нагору сходами, відімкнули двері, пройшли коридором і опинилися перед дверима, про які розповідала міс Гантер. Холмс перерізав мотузку і зняв поперечку. Тоді почав підбирати ключі до замка, але марно. Зсередини не було чути ані звуку, й ця мовчанка змусила Холмсове лице спохмурніти.

— Сподіваюся, що ми не запізнилися, — мовив він. — Гадаю, міс Гантер, що нам краще зайти туди без вас. Ану-бо, Ватсоне, натисніть плечем на двері; може, нам пощастить відчинити їх силоміць.

Старі пошарпані двері одразу скорилися нашим спільним зусиллям. Ми разом увірвалися до кімнати. Вона виявилася порожня. Там не було нічого, крім невеликого твердого ліжка, столика й кошика з білизною. Ляду на горище було відчинено, — полонянка втекла.

— Тут щось скоїлося, — мовив Холмс, — цей красунчик, напевно, здогадався про наміри міс Гантер і кудись поволік свою жертву.

— Але як?

— Через горище. Зараз подивимось, як він це зробив. — Холмс вліз на стіл. — Так! — вигукнув він. — Ось кінець мотуз'яної драбини, підвішеної до карниза. Ось як він це зробив.

— Але ж це неможливо, — сказала міс Гантер. — Коли Рукасли поїхали, ніякої драбини тут не було.

— Він повернувся й зробив усе, що треба. Кажу вам, що це підступний і небезпечний чоловік. Я не дуже здивуюся, коли почую зараз на сходах його кроки. Гадаю, Ватсоне, що вам краще тримати наготові револьвер.

Тільки-но ці слова зірвалися з його вуст, як на дверях з'явився товстий високий чоловік із важкою палицею в руці. Міс Гантер скрикнула й притислася до стіни, але Шерлок Холмс ступив уперед і перепинив йому дорогу.

— Ви негідник! — мовив він. — Де ваша дочка?

Чоловік оглянув кімнату й позирнув на горище.

— Це я повинен спитати у вас! — вигукнув він. — Злодії! Шпигуни й злодії! Я спіймав вас! Ви в моїх руках. Ось я вам покажу! — Він обернувся й кинувся сходами вниз.

— Він побіг по собаку! — скрикнула міс Гантер.

— Я маю револьвер, — сказав я.

— Треба зачинити парадні двері! — вигукнув Холмс, і ми втрьох побігли вниз.

Тільки-но ми опинилися в передпокої, як почули собачий гавкіт, а потім жахливий вереск, перемішаний із страшним гарчанням. Із сусідніх дверей, спотикаючись, вискочив підстаркуватий чоловік із червоним лицем і тремтячими руками.

— Боже мій! — вигукнув він. — Хтось спустив собаку. Його не годували два дні. Швидше, швидше, бо буде пізно!

Ми з Холмсом вибігли надвір і слідом за Толлером завернули за ріг. Там величезний звір з чорним писком шматував Рукаслові горло, а той качався по землі й кричав. Підбігши до собаки, я вистрілив; мастиф упав, але білі його ікла так і залишилися стирчати в товстих зморшках Рукаслової шиї. Ми ледве відірвали тварюку від господаря й понесли його, ще живого, але геть скаліченого, до будинку. Поклавши Рукасла на канапу у вітальні, ми послали протверезілого Толлера по його дружину, а я спробував, як міг, полегшити біль пораненого. Ми всі стояли довкола нього, коли двері відчинилися й до кімнати увійшла висока худорлява жінка.

— Місіс Толлер! — вигукнула міс Гантер.

— Так, міс. Містер Рукасл випустив мене, коли повернувся, а потім уже пішов нагору до вас. Шкода, міс, що ви не розповіли мені про свої наміри, а я переконала б вас, що все це надаремно.

— Он як! — мовив Холмс, уважно придивляючись до неї. — Виходить, місіс Толлер знає про це більше за будь-кого іншого.

— Так, сер, і я готова розповісти все, що знаю.

— Тоді сідайте, будь ласка, а ми вас послухаємо, бо я тут, правду кажучи, не все ще з'ясував для себе.

— Спробую пояснити це вам, — сказала вона. — Я розповіла б усе і раніше, якби зуміла вибратися з льоху. Але коли вже втрутиться поліція, то прошу вас пам'ятати, що я допомагала вам, і міс Алісі теж.

Вона ніколи не була щасливою, міс Аліса, відтоді, як її батько вдруге оженився. На неї не зважали, її не слухали, але ще гірше стало, коли в своїй подруги вона зустріла містера Фавлера. Як мені відомо, міс Аліса згідно з заповітом дістала свою долю грошей, але така вже несмілива й терпляча була вона, що ані словом про це не прохопилася, а просто передала все до рук містера Рукасла. Він знав, що про гроші йому турбуватися нема чого; але майбутнє одруження і майбутні законні вимоги її чоловіка примусили батька задуматись, як би цьому зашкодити. Він схотів, щоб дочка підписала папір, що він має право на її гроші — незважаючи на те, чи одружиться вона, чи ні. Вона не схотіла того зробити, але батько наполягав доти, доки в неї не почалася гарячка. Шість тижнів вона пролежала й була на порозі смерті. Потім одужала, але зробилася як тінь, а її чудове волосся підстригли. Щоправда, її милого це нітрохи не збентежило, бо він залишався вірним їй, як і личить джентльменові.

— Он як! — мовив Холмс. — Гадаю, ваша розповідь багато чого прояснить, а про інше я можу здогадатися й сам. То містер Рукасл, виходить, ув'язнив її?

— Так, сер.

— І привіз міс Гантер з Лондона, щоб здихатись наполегливого містера Фавлера?

— Саме так, сер.

— Але містер Фавлер був упертий, як справжній моряк, — взяв в облогу будинок, а потім, зустрівши вас, зумів дзвоном монет або чимось іншим переконати, що у вас є спільні з ним інтереси.

— Містер Фавлер уміє вмовляти, це щедрий джентльмен, — безжурно відповіла місіс Толлер.

— Він потурбувався, щоб вашому чоловікові не бракувало вина й щоб драбина була готова, коли господар поїде.

— Саме так це й учинилося, сер.

— Щиро дякую вам, місіс Толлер, — мовив Холмс, — за те, що ви пояснили нам деякі загадкові речі. Он ідуть тутешній лікар та місіс Рукасл, тож гадаю, Ватсоне, що нам краще взяти міс Гантер із собою до Вінчестера, бо наше становище, правду кажучи, зараз досить непевне...

Так було розкрито таємницю зловісного будинку з мідяними буками біля ґанку. Містер Рукасл залишився живий, але залишився калікою на все життя, яке тепер цілком залежить від піклування його відданої дружини. Вони й досі живуть зі своїми старими слугами, які, напевно, знають так багато про Рукаслове минуле, що йому важко з ними розлучитися. Містер Фавлер із міс Алісою Рукасл повінчалися в Саутгемптоні наступного дня після втечі; тепер він має урядову посаду на острові Маврикій. А щодо міс Вайолет Гантер, то мій друг Холмс, на моє розчарування, більш не цікавився нею, бо вона перестала бути частиною нерозв'язаної загадки. Нині вона очолює приватну школу у Волсолі і робить це, на моє переконання, з великим успіхом.